

Tajtékos napok

PUBLICISZTIKA - LXV. évfolyam, 6. szám, 2021. február 12.

Amikor a spanyol hódítók megérkeztek az amerikai kontinensre, és találkoztak az őslakosokkal, pápai felhatalmazással és királyuk jóváhagyásával egy erre felhatalmazott közjegyző jelenlétében minden alkalommal felolvastak nekik egy *Requerimiento* (kb. „követelmény”) elnevezésű nyilatkozatot, amely arról tájékoztatta az illető őshonos törzset, hogy hódítóiknak joguk van katolikus hitre téríteni, illetve a birodalom alattvalóinak, gyakorlatilag jobbágyainak tekinteni őket. Nem volt gond, hogy egy szót se értettek a szövegből, hiszen a közjegyző tanúsította: a nyilatkozat elhangzott az érintettek jelenlétében. Ha az őslakosok belenyugodtak a dologba, akkor minden ment a maga útján, ha viszont nem, akkor akár háborút is viselhetek ellenük, és rabszolgaként bánhattak velük. A jogalap megvolt hozzá.

Jobbágy vagy rabszolga?

Legutóbbi cikkem megjelenése óta ¹ gyors ütemben követték egymást az események. Az alapítványi „modellváltásban” most kinézett négy tudományegyetem, a Semmelweis (SE), a debreceni (DE), a pécsi (PTE) és a szegedi (SZTE) közül a DE már korábban, gyakorlatilag szinte azonnal, január 21-én, az SE pedig, ahogy az várható volt, január 28-án, ellenszavazatok nélkül elfogadta az ITM ajánlatát. Mindkettejüket megelőzte, mondhatjuk, a „surranópályán”, hiszen rájuk alig figyelt valaki, a Dunaújvárosi Egyetem, amely már január 18-án sietett meghozni egyhangú határozatát.² De január 29-én még hátra volt a PTE és az SZTE szenátusainak majdnem egy időben kezdődött sorsdöntő ülése.

Az egyetemek alapítványba tuszkolásának törvényi háttere nem véletlenül idézi fel a spanyol konkviztádorok eljárását. A szenátusok ugyanis olyasmikre bólintottak rá, amiknek még a hozzávetőleges tartalmát sem ismerik, nem is ismerhetik. Nemcsak arról van szó, hogy az állami fenntartójuk változatlanágának ígéretével korábban többször is megnyugtatott intézményeknek egyetlen hónapjuk volt a jövőjüket alapjaiban érintő dilemma megvitatására, hanem arról is, hogy kérdéseikre nem kaptak kielégítő választ, pedig a két utóbbi egyetem képviselői még személyesen is tárgyalhattak az ITM vezetőivel. (Akkor még nem tudhatták, mit keres az ITM tárgyalói között Stumpf István exalkotmánybíró.)

Mert mit kívánt (volna) a két renitens egyetem? Mindenekelőtt integritásuk megmaradását, eddigi autonómiájuk, vagyis a szenátusuk teljes körű döntési jogosultságának fenntartását, beleértve a rektorválasztás, valamint a szervezeti és működési rend, a költségvetés stb. kialakításának a jogát, továbbá biztosítékot, hogy beleszólásuk lehet az őket tulajdonló alapítványok testületeinek kinevezésébe – ahogy az az EU tagországokban működő alapítványi egyetemek esetében garantálva van. Mivel ezeket a pontokat a személyes tárgyalásokon a minisztérium részéről elutasították, szenátusi határozatokba foglalták őket.

De még mielőtt a szenátusok üléséről szólnánk, lássuk, milyen megmozdulásokat váltottak ki az érdekelték körében a kormány törekvései. Mind a két városban összefogtak a hallgatók önkéntes csoportosulásai, hogy legyenek vitafórumok, amelyeken a minimálisan rendelkezésre álló információk alapján vitákat szervezve meghallgatják az abban részt vevő csúcsintézmények magasan kvalifikált vagy akár kétkezi dolgozóit, megtárgyalhatják az átalakulás előnyeit és hátrányait. Már csak mellékesen jegyzem meg, hogy egy ilyen mértékű és jelentőségű átalakulásra egyetlen hónapot adni, ráadásul anélkül, hogy a folyamatot kezdeményező ITM vezetői ellátogatnának az érintett intézményekbe oktatói-hallgatói fórumokra, akkora sértés, hogy alig találók rá szavakat.

Pécsett és Szegeden az egyetemek tehát magukra voltak hagyatva a tájékoztatás megszervezésében. Szegeden a rektor és a kancellár zártkörű online fórumot tartott, amelyen az előre jelentkezők a kérdéseiket írásban teheték fel. Mindkét városban voltak hallgatói csoportok által rendezett többórás eszmecserek, amelyekre szakértő felszólalókat hívtak meg. A végkifejletre a szenátusi ülésekig kellett várni. Az egyetemi vezetők, érzelve az átalakulás egységes támogatásának hiányát, igyekeztek elébe menni a tiltakozásoknak és ragaszkodni az egyetemi autonómia maradékához, amit a törvények még meghagytak nekik.

A fentiekén túl Pécs ilyesmiket fektetett le: *„A kuratórium tagjainak kijelölése során az Egyetem javaslatára (...) figyelemmel érvényesüljön a közigazgatás, a felsőoktatás-politika, a gazdaság és a tudományos élet képviselője. (...) A vagyongazdálkodó alapítvány alapító okiratának és az Egyetem új alapító okiratának előkészítésében az Egyetem érdemben vegyen részt delegált képviselője/képviselői útján.”*

Az SZTE vezetése határozati javaslatában még keményebben fogalmazott: *„[Az ITM] fontolja meg azt, hogy az alapítói jogokat a Szenátus véleményének kikérése nélkül ne adja át az Egyetem fenntartójaként működő közérdekű vagyongazdálkodó alapítványnak.”*³ Csakhogy itt a szenátus egyik választott tagja, a múltkor is említett Szajbély professzor egy egyébként nem tárgyalt alternatív javaslatot is előterjesztett, amelyben többek között szerepelt, hogy *„a Szenátusnak legyen egyetértési joga a kuratórium elnökének személyéről, delegálhassa a kuratóriumi tagok a 2/3-át az alapítvány létrehozásakor, valamint a tisztségek megüresedése esetén. Az Egyetem Szenátusa jogosult a kuratórium tevékenységét évente értékelni, az általa delegált kuratóriumi tagok névsorát 5 évenként felülvizsgálni, őket tisztségükben megerősíteni vagy felmenteni, helyettük új kuratóriumi tagokat delegálni”,* továbbá, hogy *„a modellváltást az Egyetem Szenátusa csak abban az esetben támogatja, ha a fenti hat pontban megfogalmazott elvek és garanciák maradéktalanul érvényesülnek, azok egyértelműen megfogalmazódnak az alapítvány alapító okiratában, és erre a februári kormányülés írásbeli garanciát ad”.* Szajbély később a felszólalását is nyilvánosságra hozta.⁴

A két egyetemen hosszú és helyenként viharos vita zajlott le. A pécsit egyenesben közvetítették, és utólag is megtekinthető.⁵ Mindkét egyetemen többnyire, de nem kizárólag a társadalomtudományi karok fejezték ki aggodalmukat az átalakulás sebessége, illetve a feltételek tisztázatlansága miatt. Pécsett elsősorban a bölcsészek és a jogászok, de a természettudósok is, Szegeden a bölcsész, a jogi, a gazdaság- és a természettudományi, valamint a pedagógusképző kar szavazott ellene, de itt nem minden karon hívták össze a kari tanácsokat az ügyben. Többen rámutattak: a 15+15 százalékos béremelés (ígérete) nincs arányban a közalkalmazott státusz megszűnésével járó veszteséggel. Debrecenhez és az SE-hez hasonlóan, az orvoskarok mindenütt teljes támogatásukról biztosították a vezetést, amiben a klinikák bizonytalan sorsa által kiváltott „előremenekülés” vágya játszhatott közre.

Pécsett a vita elején meglepetésre elfogadták, hogy 2/3-os arányban kelljen megszavazniuk a pozitív döntést, de ott előre lehetett tudni, hogy a hallgatói önkormányzat egységesen az „igen” mellett voksol, ezért ennek a döntésnek kis kockázata volt. Szegeden viszont tisztában voltak azzal, hogy az ottani hallgatók ellenzik a váltást, így a pécsihez hasonló szigorítás gondolata fel sem merült. Szomorú tanulsága volt mindkét vitának, hogy a sietség és az előkészítetlenség miatti egyeztetéshiány következtében karok, illetve vezetők fordultak egymás ellen, a minisztériumi normatívák miatti finanszírozási problémáikat is egymás szemére hányták, sőt karon belüli konfliktusok is kialakultak, amikor egyes szenátorok az őket delegáló testületek állásfoglalását semmibe véve szavaztak. Szegeden nem zárult megnyugtatóan az ülés, amit az utolsó percekről készült videó is tanúsít.⁶ Erre hivatkozva az egyik szenátor az ülés újbóli összehívására hívta fel a rektort, amely beadvány lapzártakor az ITM döntésére vár,⁷ de ennek aligha lesz bármi jelentősége, egyrészt, mert a parlament addig meghozza a törvényeket, másrészt, mert az ellenzők egy része elveszítette korábbi elszántságát.

A szenátusi viták napjának reggelén a miniszterelnök szokásos interjújában ezt mondta: „A legfontosabb, amit szeretnék Önnek elmondani, az, hogy ennek a gazdaság-újraindítási akciótervnek a legnagyobb nyertese a felsőoktatás. Tehát a következő években olyan egyetemfejlesztési program indul meg Magyarországon, és most kellő szerénységgel beszélek, amilyenre még nem volt példa Magyarországon történetében. Tehát a következő egy-két évben 1500 milliárd forintot fogunk befektetni a magyar egyetemekbe. Ezért is javaslom mindenhol, hogy fontolják meg az egyetemek működésének hatékonyabbá tételét, korszerűsítését, ezért javaslom a modellváltást, aztán minden egyetem majd maga dönt erről, de akarjanak benne részt venni, mert a mostani teljesítményszinten az ide befektetett összeg csak kismértékben fog megtérülni. Egy ekkora összeget jól felhasználni akkor tudnak az egyetemeink, ha sokkal hatékonyabbak lesznek, mint most. Ez egy történelmi esély Magyarország számára, úgyhogy a legnagyobb beruházás az egyetemeink irányába megy, nagyon bízom benne, hogy a következő évtized igazi nagy lokomotívja a gazdaságot meghúzni, megrántani, előrevinni tudó szektora éppen a tudomány, a kutatás és a felsőoktatás lesz.”⁸

Azt kell hinnünk, Orbán Viktornak több mint tíz év kormányzása után megvilágosodása volt. Az elmúlt évtizedben ugyanis egyik elvonás és megszorítás a másik után érte ezt a szférát, időnként a „húzd meg, ereszd meg” rapszodikus receptét is alkalmazva. Minderre a G7 portál viszonylag friss statisztikája a tanú, amelyből arról is meggyőződhetünk, hogy benyomásaink nem csaltak: valóban a Testnevelési (TE) és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) a két magasan a többiek fölött finanszírozott intézmény, pedig például az orvosképzés mindenhol jóval drágább, mint a tesitanaré, az edzőké vagy rendőrtiszteké.⁹

Egyetlen passzust idézek: „Az állami támogatások 40 százaléka automatikusan vissza is folyik a költségvetésbe, így a 486 milliárdos állami felsőoktatási kiadás nettóban számolva alig 287 milliárdot tehet ki. Fejlesztésre azonban igen kevés jutott, csupán a kiadások 7,6 százalékát tette ki a 46 milliárd forintnyi összeg. De talán ennél is aggasztóbb, hogy csupán a kiadások 3,1 százalékát, 19,2 milliárd forintot költöttek fenntartásra. Míg a kormány a MOME campusára 16,8 milliárd forintot költött, alig jut ennél évente több forrás az összes egyetem és főiskola fenntartására. Ez jól mutatja, hogy míg az NKE, a TE vagy a MOME kirakatberuházásaira bőven akad pénz, főként a vidéki intézményekben a fenntartás is problémákat okoz.”

Ehhez képest most egy-két év alatt (!) 1500 milliárd érkezik kizárólag fejlesztésre, tehát nem működésre vagy fenntartásra, az eddigi éves összeg több mint 32-szerese. Ez még akkor is elképesztő, ha csak három Mathias Corvinus Collegiumnyi (MCC) befektetésnek vagy három Mészáros Lőrinc-i vagyonnak felel meg. Nem tudhatom, a kormányfő mit ért „megtérülésen”, hacsak nem azt, hogy a fejlesztéssel, azaz az építkezésekkel megbízandó vállalkozók számára megtérül majd a tendereken való részvétel és az elnyert munkák elvégzése az EU-kasszából származó bevételekből. Mert ha a tudástermelést tekintjük, akkor az eddig alulfinanszírozott egyetemeink támogatása igen magas megtérülési rátát mutatott. Ismét, és ezentúl mindig, felvetem a kérdést: miként lehetséges, hogy a nagy európai állami egyetemek nem szenvednek a mi államháztartási törvényünkhöz hasonlítható körülmények között, és nem érzik szükségét, hogy magánegyetemekké váljanak emiatt?

Az egyetemek már nagyban mutogatják a kacsalábon forgó új épületeik terveit, amire a kormányfő nyilatkozata most már fel is jogosította őket. De, bár Orbán maga is járt Oxfordban, valószínűleg nem olvasta egy ottani filozófus, Gilbert Ryle híres példázatát a kategóriahiba természetéről. „Egy külföldinek, aki először látogat Oxfordba vagy Cambridge-be, megmutatnak számos kollégiumot, könyvtárat, múzeumot, tudományos tanszéket és adminisztratív hivatalt. S ezután a külföldi megkérdezi: »De hol van az egyetem? Láttam, hol élnek a kollégiumok tagjai, hol dolgozik a kvesztor, hol kísérleteznek a tudósok és a többiek. De még nem láttam az egyetemet, ahol az egyetem tagjai tartózkodnak és dolgoznak.«”¹⁰

Nem, az egyetem nem csak épületek összessége, de egyszerre az és annál jóval több, aki pedig ezt nem fogja föl, hiába önt bele ezermilliárdokat. Persze tudjuk, valójában nem az egyetemek lesznek a végső kedvezményezettek. Mivel az EU a következő időszakban kutatási és felsőoktatási célra tud támogatásokat

adni, természetesen államunk ezeket meg kívánja szerezni. És mert a magánegyetemen a tavalyi alkotmánymódosítás miatt az állami finanszírozás „elveszti közpénz jellegét”, sokkal könnyebb lesz azokat az ismert irányokba eltéríteni.

Pedig a kormányfő jól tudja, mi szükséges egy kiemelkedő oktatási színvonal megteremtéséhez, hiszen maga rendelte el a MCC „feltőkésítését”, vagyis épületekkel és a működési költségeit fedező tőkejuttatással nem egészen 500 milliárd Ft erejéig ellátva azt.¹¹ De közben elengedi a pórázról Parragh László kamarai elnököt, aki azt nyilatkozza, hogy „új egyetemi szakot például nem lehet indítani az MKIK engedélye nélkül. Ennek is az a célja, hogy az oktatás és a gazdaság igényei találkozzanak.”¹² Mármost szegény vagy nem ismeri a vonatkozó törvényt, vagy nagyon is ismeri, sőt azt is tudja, merre fog változni. Mindkét eshetőség tragikomikus.

„Viszem a pirosat a fehéret a zöldet”

Arra, hogy miért ült be Stumpf István az egyetemekkel való tárgyalásokra, pár nappal később derült fény, méghozzá szintén január 29-én, mert a *Magyar Közlöny* aznap hozta le, hogy kormánybiztos lett belőle, és a „modellváltás koordinációja” a feladata.¹³ A rendszerváltás után politológus egyetemi oktatóként, akadémiai kutatóként, az akkor még kicsiny Századvég vezetőjeként, majd miniszterként és alkotmánybíróként megőrzött valamennyit egyéni hozzáállásából, és feltehetőleg ezért eshetett a választás őrá, mint aki tudományos előélettel is rendelkezvén Palkovicsnál elfogadhatóbb tárgyalópartner az egyetemek számára, de legalábbis kevésbé konfrontatív, hiszen a miniszterről köztudott, hogy a másik felet, ha hagyja szóhoz jutni, általában meg sem hallgatja, csak mondja azt, amit előre eltervezett.

Arra gondolni sem merek, hogy azért jutott Stumpf a miniszterelnök eszébe, mert a Tokaji Borlovagrend elnöke,¹⁴ és mint tudjuk, a borászképzéssel is kibővített majdani Tokaj Egyetem „Orbán Viktor szívügye”, hiszen ez egyelőre állami intézményként alakulna meg. Az viszont valószínű, hogy Palkovicsnak hátrább kell lépnie az egyetemi „frontvonalból” – és a bennem újra feltámadó kremlinológus ebből arra következtet, hogy Palkovics tényleg megpróbált lemondani decemberben, ezért Orbán úgy döntött, új arcra van szükség, majd éppen Palkovicsot küldte Stumpfhoz az üzenetével, mint az az egyetemek jövőjét tekintve megnyugtatónak szánt, de valójában semmitmondó keddi interjújából kiderül.¹⁵

Tény, hogy Stumpf nagy elánnal látott munkához. Az országjárást Szegeddel kezdte, ahol múlt szerdán nemcsak az egyetem vezetőségével találkozott, hanem a polgármesterrel és a megyéspüspökkel is.¹⁶ Az eddigi kuratóriumok tagságát végignézve az MSZP-s Botka Lászlót aligha kérte fel az SZTE fenntartói testületébe, bár ez szokatlanul elegáns gesztus lehetne, de Kiss-Rigó Lászlóról ezt már könnyebben el tudom képzelni – emlékezve a győri példára, mert ott az első körben a helyi nyugalmazott megyéspüspök került be. A rektor esti tévés nyilatkozatából kiderült, hogy az egyetem semmiféle garanciát vagy biztatást nem kapott a szenátus által elfogadott határozat viszonylag óvatos követeléseire sem, de ugyanitt a kormánybiztos elárulta: egy olyan sarkalatos törvényt tervez, amely egységbe foglalja a különböző alapítványokról szóló egyedi törvényeket.¹⁷

A helyi napilapnak adott interjújában is találunk meglepő állításokat: „Megjegyzem, a jelenlegi fenntartót kizárólag politikusok alkotják.” Nem tudom, az ITM melyik vezetőjére gondolt, ugyanis hárman vannak, akik a felsőoktatásért felelnek, egyik sem politikus, ellenben mind tudós professzor: Palkovics a mérnöki, Bódis államtitkár az orvosi, a helyettese, Hankó Balázs pedig a gyógyszerészeti tudományokban. De abban is téved a kormánybiztos, hogy a vagyonkezelő alapítványokat föl lehet fedezni a 2016-os Felsőoktatási stratégiában, vagy hogy az 1993–2006 között létezett közalapítványokhoz hasonlítsa őket, hiszen ezek nem helyezték magántulajdonba az állami vagyont.¹⁸ Végezetül megismétli Orbán sértésszámba menő üres vádját, amit akár az egyetemekre erőltetett kancellárok munkájára is lehet érteni: „A kormányzat (ezt a) jelentős mennyiségű forrást nem abba a struktúrába akarja beleönteni, amelyből ez idáig komoly eredmény nélkül kifolyt.”

Könnyen lehet, hogy az új rendszert, amit ezek a „vagyonkimentő” alapítványok testesítenek meg, hamarosan továbbfejlesztik, hiszen annyi állami tulajdon van még, amit nekik kedves magánkezekbe lehet adni. Itt vannak például a múzeumok, amiket Orbán Viktor szinte már magáénak tekint, mint az a múltkori váratlan gyerekpáncél-adomány esetéből kiviláglott.¹⁹ Akkor rajta, alakítsuk át összes múzeumunkat „közérdekű vagyonkezelő alapítványi” tulajdonná örökre kinevezett alapító tagokkal, és mi akadályunk lesz, hogy eladjuk – netán olcsón a barátoknak – vagy egyszerűen elajándékozzuk a kincseiket?

Közben meg magukban Erdős Virág igazán nem nekik írt versének refrénjét dúdolják²⁰: „Ezt is elviszem magammal, ezt is elviszem magammal...”

1 <https://www.es.hu/cikk/2021-01-29/kenesei-istvan/egyetemi-snellpartik.html>

2 <https://www.uniduna.hu/hirek/hirek-almenu/2129-intezmenyi-modellvaltas-2021>

3 Az itt közölt eredeti javaslat szövegéhez az ülésen további kiegészítéseket tettek az előterjesztők.

<https://szeged.hu/hirek/40028/szte-modellvaltas-hianyoznak-az-autonomiara-vonatkozogaranciak-a-szenatus-eloterjesztesbol>

4

<http://arts.u-szeged.hu/hirek/szte-btk-2021-januar/prof-dr-szajbely-mihaly-210129?objectParentFolderId=24891>

5 <https://www.pecsma.hu/top/zold-utat-adott-a-szenatus-indul-a-modellvaltas-a-pte-n/>

6

<https://szeged.hu/hirek/40043/video-az-szte-szenatusanak-szavazasarol-furcsan-elfogadott-alapitvanyi-fenntartas>

7

<https://szeged.hu/hirek/40180/rovo-laszlo-rektor-az-idot-huzza-a-szenatust-aligha-hivjak-ossze-stumpf-istvan-fellepese-ujrarajzolhatja-az-erovonalakat-az-alapitvanyi-egyetemek-korul>

8

<https://kormany.hu/beszedekek-interjuk/miniszterelnok/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban-2021-01-29>

9

<https://g7.hu/kozelet/20201130/fogy-a-hallgato-es-a-penz-az-egyetemeken-de-a-kormany-kedvenceit-nem-kell-feltetni/>

10 Gilbert Ryle, *A szellem fogalma*, Bp., 1974, 19.o. Altrichter Ferenc fordítása.

11

<https://24.hu/belfold/2021/02/04/mcc-mathias-corvinus-collegium-elitkepzo-szalai-zoltan-orban-balazs-tombor-andras/>

A havi 10.000 eurós fizetésekkel alkalmazott „nagyágyúk” eddig mutatott teljesítményében is lehetne kételkedni.

https://mandiner.hu/cikk/20210205_mcc_tehetseggondozas_szaktekintelyek

12 <https://magyarnemzet.hu/gazdasag/ott-kell-segiteni-ahol-baj-van-9312461/>

13 <https://444.hu/2021/01/29/orban-viktor-stumpf-istvan-koordinalja-a-felsooktatas-modellvaltasat>

14

<https://tokajiborlovagrend.hu/hirek/tokaji-tavaszi-2019/tokaji-tavaszi-2019-a-megismerkedes-es-a-viszontlat-as-orome/>

15 <https://telex.hu/belfold/2021/02/09/stumpf-istvan-interju-egyetemi-modellvaltas-orban-viktor-fidesz>

Az itt elhangzott kevés ténybeli, inkább minősítésbeli tévedéssel most nincs terünk foglalkozni.

16

<https://www.delmagyar.hu/kozelet/helyi-kozelet/stumpf-istvan-a-modellvaltas-nemzetkozi-versenykepességi-kerdes-7203829/>

17 <https://szegedma.hu/2021/02/rovo-szerint-az-szte-erdekei-a-legfontosabbak>

<https://szeged.hu/hirek/40162/stumpf-istvan-jott-targyalt-de-milyen-direktivakat-hozott-a-dekani-kollegiumnak-a-fidesz-terminatora>

18 És nem igaz, hogy „döntött” volna a parlament az egyetemek közalapítványokba való átalakításáról 1994-ben, ld. <http://ofi.hu> > files > a_magyar_felsooktatas_beliv_net, 26.o.

19 https://index.hu/belfold/2020/12/24/magyar_kozlonny_magyarorszag_lengyelorszag_pancel_ajandek/

20 <https://cultura.hu/kultura/vers-a-hetre-erdos-virag-ezt-is-elviszem-magammal/>_A refrén Kollár-Klemencz László szellemi tulajdona.